

11.
ANMÄRKNINGAR

OM

*Skyddskoppor, Smittkoppor
och Variceller,*

TILL

DISPUTATIONS - ÄMNE

FÖR

STIPENDIATERNE,

Utgifne

af

Professoren i Chir. och Acc. W.

JOH. AGAP. TÖRNGREN,

och

Den 19 Mars 1825, kl. 10 f. m.

uti Kejs. Acad. Med. Auditorium

Försvarade

af

CARL HENRIC RINGBOM,

Philos. Candidat, Satacundens, Stip. Publ.

Åbo, tryckte hos *J. C. Frenckell & Son.*

AMERICAN

of
the
and

DISPUTATIONS

AND

BY
JOHN ACAR TORRELL

IN
THE

OF
THE

OF

Tolf århundraden hade Smittkopporna (*Variolæ*) härjat, och derunder dödat ett oberäkneligt antal människor af alla åldrar, hvaremot man endast ägde ett värn, likväl föga mindre farligt än sjelfva Smittkopporna, det i Ympningen af samma Sjukdoms Gift, då JENNER för 25 år sedan, i stället för detta medel, föreslog den så kallade Vaccinationen, eller Ympning med Kokoppämnet, hvars kraft att skydda människor emot Smittkoppor han enskildt i lika lång tid sorgfälligt pröfvat. Detta lyckliga påfund vann snart mycket bifall, och allmänt förtroende: nytt hopp om möjligheten att derigenom alldeles utrota Smittkopporna väcktes hos alla ädle människovänner: medborgare af alla classer biträdde Läkarne med ord och gerningar, för att göra den nya upptäckten allmänt nyttig: och allas pennor sysselsattes på en gång, för att allmänligen sprida underrättelser om de lärrika anmärkningar och nyttiga förslag, som dageligen i alla länder blefvo gjorde, eller ock för att undanröjda allt misstroende, all fruktan m. fl. hinder för den lyckliga upptäckstens vidsträcktare begagnande. Följderna af dessa berömvärda bemödanden svara också emot de glada förhoppningar man redan i början gjorde sig: allestädes är Koppsmittans dödlighet genom Vaccinationen minskad, i den mån denna sednare blifvit rätt och vederbörligen verkställd: och hela Samhällen se med tillfredsställelse sig redan derigenom fullkomligt skydda:

dade emot de Farsoter af Koppsmitta, som än hemsöka deras granskaper, samt sin ungdom, den nya generationen i dessa länder, fri från Kopp- ärr, och alla de lyten, som ännu stämpla deras grannars vårdslöshet och försummelse. Då så stora och ovedersägeliga bevis redan i ett fjerdedels Sekel, och mera, ådagalägga Medlets stora nytta och användbarhet, kan om dess ofelbarhet fråga nu mera icke med skäl väckas, utan fastmer bör den till följe af en så lyckelig erfarenhet länge sedan gjorda Slutsatsen: att en i alla Skiften fullkomligt genomgången Skyddshoppssjukdom fullkommeligen utrotar mottageligheten af Smittkoppor, ännu såsom välgrundad, viss och fast anses, och med vederbörlig sorgfällighet allmänneligen till utöfning lämpas och begagnas. Denna Slutsats hvilat orubbelig på en både tillräckeligt lång och lycklig erfarenhet i alla delar af världen: till stöd för den framställer, bland det stora antalet Vaccinateurer, ensamt en Läkare (SACCO) 500,000 af honom lyckeligen förrättade Vaccinationer, hvarigenom han befriat ett lika stort antal människor från en äfventyrlig Sjukdom, som i annat fall oundvikeligen hade träffat dem, och dödat hvar 6:te eller hvar 7:de person af hela detta antal. Denna Slutsats bör därför icke lättsinnigt anses eller rubbas: den obetänksamme som det gör, bryter mot de heligaste pligter, och förgår sig emot mensklighetens heligaste sak. Emot densamma kan således icke JOHN BIRCHS Grafskrift, hvori han försäkrar efterverlden att han under hela sin lifstid icke anställt en enda Vaccination, eller några få andra Läkares lika fiendtliga, men ock därför lika obefogade röster förtjena något afseende.

Helt

Helt annat är deremot Vaccinationens förhållande till Smittkoppornas afvikande Artförändringar, de så kallade Oäkta, eller Falska Smittkopporna, eller Varicellerne, (*Variolæ Spuriæ*, *Varicellæ*). Under dessa benämningar förstås alla de Utslags-Sjukdomar, som i sine yttre former uti ett eller annat afseende väl hafva någon likhet med verkliga Smittkoppor, men i åtskilliga andra afseenden likväl under sitt förlopp, till Symptomer och Skiften äro dem märkeligen olika. Varicellerne äro af flere Slag, hvilka med afseende å deras förnämsta yttre characterer erhållit särskildta benämningar, såsom Väderkoppor, (*V. Ventosæ*), då Kopporne äro fyllda af Vätskor och Luft på en gång; Sten- eller Spets-Koppor, (*V. Acuminatæ*), när de äro mindre och af spetsig form, med en liten Varblemma i spetsen; Vattkoppor, (*V. Aquosæ*) som hysa en vattenklar vätska i sina blemmor, hvilka inom tre dagar torka utan att gå i bultnad; Får-Svin- eller Hund-Koppor, (*V. Lymphaticæ*) som vid Sjukdomens början hafva, liksom Vattkopporne, en vattenklar vätska i sina blemmor, men under Sjukdomens förlopp, och i dess högre grader göra Var, Suppurera, på ett sätt, som mycket liknar den Vargöringsprocess, hvaraf Smittkopporna egentligen characteriseras, och vid Affjällningen kvarlemnna ärr på huden. Då detta Species förekommer äfven hos dem som förut undergått Vaccination, antingen det sedan skedd med vanlig fullkomligt god påföljd, eller icke, hvilket också nu som bäst i vårt Land är händelsen, kallas det Modifierade Koppor, (*V. Vaccinica*). Åtskilliga andra med förenämnde Variceller mer eller mindre likhet ägande sällsammare

Ut.

Utslagssjukdomar, såsom Horn- Vårt- eller Svamp-Koppor, Nässlings- och Blåddrings- Utslager m. m. kunna äfven föras till Varicellernas Class, om man så behagar, så vida Utslagets form och utseende icke egenteligen bestämmer Läkarens omdöme om Sjukdomens art och behandlingssätt. Merendels äro Varicellerne af lindrig art och beskaffenhet, och hafva ett kort förlopp, ehuru väl någon gång de äfven i dessa afseenden kunna af tillfälliga der- till bidragande orsaker försämras, blifva illaartade, långvariga, och äfventyrliga. Medelbarligen äro de icke blott beroende af samma Ur-Smitta, hvar- af de verkliga Smittkopporna härröra, ehuru de såsom Farsoter, gynnade af luftens epidemiska be- skaffenhet, merendels åtfölja Smittkopporna, och då ofta, både i äldre och nyare tider i anseende till sin yttre likhet med dem, blifvit misskände, och ansedde att vara Smittkoppor; utan äro också märkeligen skilda från Smittkopporna i det afseen- det, att de enligt långvarig och ofta bestyrkt er- farenhet kunna flere gånger återkomma hos sam- ma person, ehvad densamma förut haft antingen Smittkoppor, eller Skyddskoppor. Emot dessa min- dre farliga Utslagssjukdomar har Läkare-Vetten- skapen, åtminstone än för närvarande, icke något säkert förvaringsmedel att erbjuda; och således skyddar icke heller Vaccinationen emot Variceller- na. Men dess ovärderliga Skyddskraft emot de vida mera äfventyrliga Smittkopporna blifver miss- känd, misstrodd, och förringad genom okunnighet och fel i Diagnosen af begge dessa Sjukdomar.

Genom okunnighet, eller fel i Diagnostiken, och då Vaccinationen blott skyddar emot Smittkop-
por,

por, men icke omedelbarligen emot Variceller; som dock med dem hafva skenbar likhet, händer, att då fullkomligen Vaccinerade personer få Vari-celler, denna Sjukdom ibland orätt, och utan tillräckliga skäl, anses vara Smittkoppor; och således äro de flesta, om icke alla, om Vaccinationens oförmögenhet att skydda emot Smittkoppor, anförda Sjukdomshändelser att såsom ogrundade anses: härrörande dels af okunnighet om dessa Sjukdomars olika förhållanden i alla afseenden, dels ock af obetänksamhet, och förhastande, hvarigenom många berättelser om hvad berättarne hvarken sjelfve sett, eller förstätt att bedömma, uppkomma, och utspridas, samt onödiga och skadeliga bekymmer för Smittkoppornas framtida förödelse obetänksamt väckas. Dock bör det ej heller nekas, att Sjukdomshändelser af motsatt beskaffenhet någon gång, fast högst sällan, möjeligen, och såsom undantag från det allmänna förhållandet kunna inträffa: såsom det äfven händt att några få individer, beräknade inalles sedan urminnes tider till ett antal blott af tjugu, tvänne gånger varit besvärade af Smittkoppor. (C. SPRENGEL *Inst. Med.* T. IV. p. 405.)

Den vådeliga okunnighet hos allmänheten; som i detta afseende allestädes råder, och som aldrig lærer kunna fullkommeligen afhjelpas, bör dock icke heller ovilkorligt tadlas, såvida tillräckliga anledningar till Smittkoppornas åtskiljande från Varicellerne, icke fås endast af Utslagens yttre former, utan hufvudsakeligen måste hämtas af andra, mindre i ögonen fallande omständigheter, som under Sjukdomens alla Skiften förekomma, och till hvilkas behöriga pröfning ovilkorligen fordras,

dras, ej mindre öfning och vana att iakttaga allt hvad anmärkningsvärdt är, än nödiga kunskaper att det rätt bedömma: hvilket allt af Läkare endast kan fordras. Hvarföre önskeligt vore, att hvar och en som icke äger nödiga kunskaper dertill, hellre ville underlåta allt bedömande deraf, och anse händelsen blott såsom tvetydig, och för honom obekant, än att derom utsprida ogrundade och vådeliga rykten. Berömliga efterdömmen i detta afseende, värde att följas, hafva de mest erfarne Läkare, (DIMS DALE, DAVID SCHULZ VON SCHULZENHEIM, m. fl. hvilka förr förnämligast voro sysselsatte med vården om Koppsmittade sjuke, och då, mer än nu ske kan, hade tillfälle att jemnföra denna Sjukdom med dess Bastarder, Varicellerne,) sjelfve gifvit: de blygas icke att tillstå, att de understundom varit villrådige och ovisse vid desse Sjukdomars bedömande: och nuvarande tiders Läkare förtiga icke heller, att Vettenskapen, vidkommande båda Sjukdomarnas Diagnostik i deras tvänne första Skiften, måste vidkännas någon ofullkomlighet, hvilken här, lika som i allt annat, är oskiljaktig från alla menskliga företag.

Deremot, då allmänheten på goda skäl måste anses incompetent till all befattning med de båda Sjukdomarnas Diagnostik, blir det så mycket mera Läkarens pligt, att nu mera än förr vid densamma fästa all möjlig uppmärksamhet, så vida det är en sak af största vigt, lika så nödvändig, som svår och granlaga att behandla. Hvarföre hvar och en som inser vådan och faran af det misstroende för Vaccinationen, som af misstag och missförstånd framdeles skulle kunna uppkomma, och

och motverka dess fortgång, samt allmännare be-
 gagnande, icke lärer underlåta, att med förvärfva-
 de nödiga kunskaper, och utan afseende å alla
 dervid mötande svårigheter, söka förekomma och
 afböja det oförtjenta missöde, som annars kunde
 träffa den nyttigaste af alla Upptäckter. Hvad an-
 går Diagnostiken om Smittkopporna, och det sla-
 get Variceller, som nu för tiden under namn af
 Vatten- eller Svinkoppor (*V. Lymphatica*) oftast
 förekomma, och i högre grader, då de äfven med
 mycket skäl kallas illaartade Variceller, till ut-
 seendet mycket likna Smittkopporna, böra följande
 iakttagelser öfvervägas, nemligen om:

Smitt-

Smittkopporne.

1. Att Sjukdomens första eller Feber-Skifte fortfar tre dagar, hvarunder blott allmänna Feber-Symptomer, såsom hufvudvärk, hetta, oro, äckel, convulsiva rörelser, m. fl. iakttagas, för än Utslaget utbryter.

2. Sjukdomens andra eller Utslags-Skifte likaledes upptager tre dagar, under hvilken tid små rosenröda fläckar af knappnålsknapps storlek uppkomma på huden, som i småningom höjas öfver densamma till små hudsvullnader, eller röda blemmor, (*Vari, Furunculi,*) med en liten hvit prick eller blåsa i Spetsen, och utbildas, såsom små abscesser, till större blemmor, eller koppor med lifligt inflammerade hudperipherier vid detta Skiftets slut.

3. Utslaget uppkommer i en viss och bestämd ordning, nemligen: först i Ansigtet och på Halsen, dernäst på Kroppen, Armarna och Händerna, och sidst på Lår och Ben.

4. Feber-Symptomerna minskas betydiligen, eller upphöra, sedan Utslaget öfver allt är fulländadt, den sjuke får då åter matlust, m. m.

5. Efter Utslags-Skiftets slut, slå nya Koppor icke mer ut.

6. Fyll.

Varicellerne.

1. Att Sjukdomen i dess första Skifte har lika beskaffade Feber-Symptomer, som föregå Smittkopporna i samma Skifte, men Utslaget bryter tidigare ut, nemligen redan efter första eller andra dygnets förlopp.

2. Utslaget, eller de första hudfläckarna i andra Skiftet utbildas hastigare, redan inom två dagar, till plattare blemmor. Blemmorna hafva väl ibland en röd ring i huden omkring sig, men den har mattare färg, är utan upphöjning och utan hårdhet i undervarande hud, och kan egentligen icke anses vara lifligt inflammerad. Denna rodnad i hudperipherien försvinner merendels hastigt efter 2 à 3 dagars förlopp.

3. Utslaget utbryter utan viss och bestämd ordning, antingen först på Kroppen, eller först i Ansigtet, eller ock öfver alla kroppsdelar på en gång.

4. Feber-Symptomerna aftaga, eller upphöra, och den sjuke blir snart frisk, sedan Utslaget öfver allt är fulländadt, i fall Sjukdomen är af lindrigare art: men är Sjukdomen illa artad, så fortfara Feber-Symptomerna längre tid, och med lika, eller ökad, häftighet efter Utslagets första eller allmänliga utbrott.

5. Nya blemmor slå ofta ut efter andra Sjukdoms-Skiftets förlopp, också sedan de först utslagene blemmorna redan börjat att torka.

6. Blem-

6. Fyllnings- och Vargörings-Skiftet fulländas likaledes på tre dagar, och characteriseras af Vargöring (*Suppuratio*) i Kopporna, åtföljd af nya Feber-Symptomer, (*Febris Secundaria*) och Hudsvullnad, hvilka tydeligen utmärka congestioner af vätskor åt huden i detta Skifte. Under detsamma höjas Koppornas platser, och hudperipherier, huden omkring dem, och emellan dem om de stå hvarannan nära, börjar nu först att svälla och inflammeras, hvarvid Kopporna uppfyllas af mera vätskor, hvilka förändras till consistence och utseende af Var, (*Pus*) och få vid slutet af detta Skifte gulare färg. Om Kopporna öppnas, eller tillfälligtvis söndras, gifva de mera vätskor än Varicell-blemmorna, och fyllas äfven med ymnigare förråd deraf efteråt: de äro kulligare, fastare, och spänstigare än Varicellerne.

7. Hudsvullnaden, som först börjar att formeras under Vargörings-perioden, iakttages då till en början i Ansigtet, ungefär vid femte dagen efter Utslagets första utbrott, det vill säga, vid 8:de eller 9:de dagen ifrån Sjukdomens första början, sedan intager den huden på Kroppen och Armarne, och sist inställer den sig på Lår och Ben: och i lindrigare fall, då uppå kroppens hud blott ett ringa antal Koppor finnes, och Hudsvullnaden i samma mån är mindre märkelig, iakttages den i Ansigtet, vid hand- och fotlederna.

8. Rufsättnings- och Affjällnings-Skiftet fortfar 7 å 8 dagar, under hvilken tid förberörde under Vargörings-Skiftet uppkomna Hudsvullnader än-

6. Blemmornas Fyllnings- och Vargörings-tid är högst obestämd, och mycket olik Smittkoppornas i tredje Skiftet: den varar 2 — 12 dagar, och åtföljes icke af andra nya, under detta Skifte tillkomna Feber-Symptomer, (*Febris Secundaria*): denna period characteriseras icke heller af nya Hudsvullnader under, omkring, eller emellan blemmorna. Är Sjukdomen af lindrig art, så är den utan Feber-Symptomer i detta Skifte: men är den illa artad, i hvilket fall Feber-Symptomer ännu förekomma, så äro de i fortsättning från Sjukdomens början närvarande, och icke egentligen å nyo, efter föregången Feberfri mellantid, tillkomna. Kopporne uppfyllas mindre, och af tunnare, Varlika, vätskor, som ock sakna nödiga characterer af verkeligt Var (*Pus*); och om i huden ikring blemmorna någon rodnad än märkes, är den utan Svullnad.

7. Ansigtshuden uppdrifves endast under Utslagets utbrott, på en tid, då de som lida af Smittkoppor, icke hafva någon Hudsvullnad: och denna Ansigtets Hudsvullnad är i aftagande, eller alldeles försvunnen vid 8:de eller 9:de dygnet, räknadt ifrån Sjukdomens början, vid hvilken tid Ansigtshuden först börjar att uppsvälla, och in-flammeras hos dem som befinna sig i Smittkoppornas tredje Skifte.

8. Rufsättnings- och Affjällnings-Skiftet fortfar 6 — 12 dagar, hvarvid ingen Svullnad å Kroppen mera är märkelig. Rufsättningen och Affjällnin-

ännu flera dagar fortfara. Rufsättningen, som inträffar ungefär 10 dagar efter Sjukdomens början, iakttages först i Ansigtet, och sedan på de öfrige delarne af Kroppen, successift i samma ordning som Utslaget i andra Skiftet, och Hudsvullnaden i tredje Skiftet inträffade. Också erhålla rufvorna dervid merendels en oval form.

9. Efter Affjällningen hafva Koppärren en irregulier figur: Ärens kanter och ytor äro ojemna och skrofliga: och ärrenas concaviteter bibehålla sig till högre ålder, då de kunna minskas.

10. Sjukdomens alla Skiften följa på hvarannan i en viss och bestämd ordning, tydligare karakteriserade af sina egna Symptomer, hvarunder ifrån de Sjukes kroppar utvecklas en egen obegärlig, så kallad Kopplukt.

ningen börjar, och fortgår, utan viss och bestämd ordning, lika såsom Utslaget tillkommit. Rufformen blir merendels rund.

9. Ärren vid affjällningen hafva i allmänhet en regulier figur, utan vinklar, ärren efter sammanstående blemmor likväl undantagna: Ärrenas kanter äro glatta: också ärrenas ytor äro glatta, merendels utan concaviteter, undantagande djupare ärr å Ansigtet och Halsen efter större blemmor, hvilka karakteriseras af sin glatta yta, då huden ikring dem utspännes.

10. Sjukdomens alla Skiften följa icke på hvarannan i samma vissa och bestämda ordning, som vid Smittkoppor iakttages: i ett eller annat afseende finnas olikheter vid jmförelsen af båda Sjukdomarnas Symptomer ifrån deras början till slut: och väsenteligaste skillnaden emellan dem röjer sig i deras olikartade Vargörings-processer, hvarvid olikartade Symptomer och producter iakttagas. Hos de Sjuke utvecklas icke den så kallade Kopplukten.
